

Nyt fra historisk Videnskab.

Allerede i 1868 begyndte man på forarbejderne til oprettelse af et statsarkiv for den nye preussiske provins Slesvig-Holsten. I 1871 overtog Georg Hille ledelsen, og nogle få måneder senere kunne han med de få samlinger rykke ind i det Hattenske palæ på Domkirkepladsen i Slesvig. I 1874 og følgende år fandt der store afleveringer sted fra København i henhold til Wienerfredens paragraf 20, og i 1900 var ordningsarbejdet så vidt fremskredet, at Hille kunne udgive sin udmærkede lille oversigt over statsarkivets indhold: *Übersicht über die Bestände des kgl. Staatsarchivs zu Schleswig*.

Det havde fra først af været Hilles ønske, at arkivet skulle ligge i Kiel. I 1923 blev denne gamle tanke gjort til virkelighed. I mellemkrigstiden oplevede arkivet desuden to andre store begivenheder. I 1936 fandt arkivudvekslingen med Danmark sted, og selvom statsarkivet måtte udlevere de fleste nordslesvigske lokalakter, fik det til gengæld en stor del af Gottorperarkivet og visse dele af Gemeinschaftliches Archiv, især stammende fra de holstenske grevers arkiver¹. Loven af 1937 om Stor-Hamburg medførte, at Lübeck og Oldenburg blev en del af Slesvig-Holsten, og i 1938 kunne det yderst værdifulde biskoppelige lybske arkiv overføres til statsarkivet.

Kiel lå yderst centralt i provinsen, men var også udsat, da krigens uvejre blev sluppet løs. Heldigvis lykkedes det at få den væsentlige del af arkivalierne i Karlstrasse evakueret, inden bomberne lagde arkivbygningen i grus. Men da våbenstilstanden i maj 1945 kom, var arkivet uden husly, kun nogle få rum i en villa i Düsterbrook stod til disposition for den nye direktør Hein, der tidligere havde haft sit virke i Königsberg. Endnu i 1947 lå en del af arkivalierne i de saltminer, hvortil de havde været evakueret, andre var anbragt i et aldrig fuldendt marinelaazaret i Kronshagen, hvor enkelte værdifulde arkivalier, bl. a. fra Got-

¹ Hist. Tidsskr. 10. r. IV, 109 ff.; Fortid og Nutid XII, 1 ff. og Archiv. Zeitschrift bd. 42-43, 339 ff.

torperarkivet, blev stjålet. Men tilsidst fandt man et sted, hvor arkivet kunne få plads. Sammen med de to store slesvig-holstenske museer rykkede man i 1947 ind på Gottorp slot, men først i slutningen af 1949 var alle sagerne samlet her, og man kunne for alvor tage fat på en genopbygning og nyordning af arkivet, det slesvig-holstenske landsarkiv, som det nu hed. Dette er sket med en ganske lille medarbejderstab, der kun består af to arkivarer foruden arkivdirektøren, dr. Gottfr. Ernst Hoffmann, der påny overtog ledelsen efter dr. Heins' død i 1949. I betragtning af den store arbejdsopgave og de ikke altfor lette arbejdsvilkår, er det imponerende, at man allerede i 1953 var nået så vidt, at arkivet kunne udsende en *Übersicht über die Bestände des Schleswig-Holsteinischen Landesarchivs in Schleswig*. Heri gives en oversigt over de enkelte fonds, »afdelinger« som de kaldes, med en ganske kort redegørelse for embedets historie, arkivets indhold og omfang samt angivelse af det tidsrum, det omfatter. Hvis arkivets historie har været behandlet i den historiske litteratur, findes der henvisning dertil, og hvor der er tale om ældre arkiver, som var afleveret inden 1900, henvises der til Hilles bog, der i visse tilfælde giver noget mere udførlige oplysninger end det nye værk. Den lille bog, der på mange måder minder om Kr. Erslevs oversigt over det danske rigsarkiv, er en værdifuld vejledning, som betyder en stor lettelse for enhver, der skal arbejde i Landesarchiv. Det er nu muligt hurtigt at få klarhed over hvilke fonds, der findes der, så man kan være sikker på at have undersøgt de arkiver, som kan tænkes at indeholde materiale af betydning for det emne, man arbejder med. Den er også en god vejledning for den, der vil benytte de mikrofilm af Landesarchivs repertorier og arkivfortegnelser, som nu findes i rigsarkivet. Fotograferingen er sket i Institut für Weltwirtschaft i Kiel og er kun blevet gjort mulig ved den store imødekommenhed, Landesarchivs ledelse og de tyske myndigheder har vist overfor de danske ønsker. Den omfatter alle fortegnelser over slesvigske arkiver og al andet historisk materiale, som kan tænkes at have interesse for danske historikere. Både i rigsarkivet og i landsarkivet i Åbenrå findes en særlig fortegnelse over de fotograferede registraturer.

I forordet til arkivoversigten blev det oplyst, at den kun skulle være første bind i en række »Bestandsübersichten schleswig-holsteinischer Archive«, og da alle arkiver i Slesvig-Holsten opfattes som en enhed, skulle disse oversigter ikke blot omfatte Landesarchivs samlinger, men også de ikke-statslige arkiver. Dette er så meget mere påkrævet, som der er et betydeligt antal historisk værdifulde arkiver, som ikke er afleveret til Gottorp. Det gælder

ikke mindst de kirkelige arkiver, der endnu findes ude ved embederne, bortset fra de to generalsuperintendenters arkiver, der delvis er kommet til Landesarchiv¹. Den del af det slesvigske generalsuperintendent-arkiv, som ikke var afleveret, blev et bytte for krigens odelæggelser, da Landes-Kirchenamts arkiv brændte i 1944. Over visse dele af præstearkiverne: kirkebøger, konfidentregistre, arkivfortegnelser, kirkeregnskabsbøger, inventarier m. m. findes en fortegnelse i W. Jensen: *Die Kirchenbücher Schleswig-Holsteins, des Landesteils Lübeck und der Hansestädte* (1936). Heller ikke de kommunale arkiver er afleveret til Landesarchiv. Vigtigst er byarkiverne i Flensborg (i Deutsches Haus, Arkivdirektor, dr. Schütt)², Slesvig (leder Ernst Petersen) og Husum (i Ludwig-Nissen Haus).

De sydslesvigske lokalarkiver har således stor betydning for alt historisk arbejde, og man forstår derfor udmærket, at der er blevet sat et betydeligt arbejde ind for at bevare, delvis også registrere dette materiale. I den lille bog: *Archivgutschütz und Archivpflege in Schleswig-Holstein* (1955) har arkivdirektør G. E. Hoffmann nu givet en oversigt over dette arbejde. Han fortæller om den store indsats, der blev gjort af arkivar Georg Kupke i årene 1911—18, og om det værdifulde arbejde, der er blevet ydet af »Archivpfleger« rundt om i Slesvig og Holsten. Disse mænd opsporer og registrerer arkiver samt overvåger, at ordnede arkiver ikke kommer i uorden. De er i stadig kontakt med landsarkivet, som på denne måde efterhånden får et overblik over, hvad der findes af historisk betydningsfuldt arkivmateriale rundt om i ländedelen. Kapitulationen medførte, at arbejdet gik i stå, men fra 1950 er det påny kommet i gang, og der har allerede været afholdt flere møder for disse arkivvogtere. Foruden at fortælle om dette arbejde giver Hoffmanns bog også en oversigt over de ikke-afleverede lokalarkiver, hvorover der i Landesarchiv findes summariske fortegnelser eller fyldigere repertorier. Selvom oversigten er meget kortfattet, gør den det muligt at få overblik over en stor del af de arkiver, som ikke er kommet til landsarkivet, først og fremmest gods- og sognearkiverne, by- og lavsarkiverne. Den betyder en stor lettelse for den, der virkelig skal udnytte det store og omfattende materiale i de slesvigske lokalarkiver,

¹ En fortegnelse over den ældre del af det holstenske arkiv, der også indeholder slesvigsk materiale, findes i *Schriften des Vereins für Schleswig-Holst. Kirchengeschichte* 2. r. IV, 79 ff.

² En fortegnelse over dette arkiv i Erich Graber: *Das Archiv der Stadt Flensburg* (1910); jvfr. Fritz Graef: *Geschichte des Stadtarchivs* i *Schr. der Gesellschaft für Flensb. Stadtgeschichte* I (1928) og samme i *Archiv. Zeitschrift* XXXIV (1930).

den er med til at åbne nyt land for den historiker, der skal arbejde med denne mærkelige, men så skønne landsdels fascinerende historiske problemer.

Johan Hvidtfeldt.

Horst Windmanns værk *Schleswig als Territorium* (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins. Bd. 30. 1954. 220 s. + kort, tidstabeller og stamtavler) er en blandt de mange tyske dissertationer, som i disse år udsendes i bogform. Som det er almindeligt i den unge tyske historieforskning, tager W. sit udgangspunkt i en gammel og velprøvet problemstilling, i dette tilfælde opbygningen af de tyske territorier. På forhånd kunne dette give anledning til betænkeligheder, men det tjener W.s forskerhæderlighed til ære, at hans noget inadækvate teoretiske ballast ikke tynger skuden i sæk.

Svagest virker den indledende gennemgang af Slesvigs befolkningsselementer. De frisiske områder og byerne Hedeby-Slesvig burde her langt klarere have været udskilt fra de øvrige områder som noget for sig. Dette ville dog rigtignok i afgørende grad have svækket W.s teori om den stærkt opblandede befolkning i det slesvigske område og gjort den kraftige betoning af Danmarks politiske indflydelse mindre nødvendig. (Det havde været mere på sin plads at fremhæve den politiske indflydelses betydning for forfatningsudviklingen i 14. årh. — under grev Gerhardt III). Tiden før 1100 er i det hele taget ikke W.s stærkeste side. Nok er kronologien elastisk i 10. årh., men at lade Gorm være født ca. 950 er dog at gå for vidt. Lad det imidlertid passere som en trykfejl. At betegnelsen »Danmarkar bót« henføres til samme konge, vil glæde Hans Brix, men vel næppe heller mange andre.

Begreberne klares dog snart efter, og der redegøres kort, men udmærket for forskellen mellem Slesvig og de gamle tyske landsfyrstendømmer. Disse sidste var »von unten her gewachsene«, Slesvig derimod en »udspaltning« af det danske kongedømme. Hermed er vejen banet for en nøgtern gennemgang af Slesvigs statsretlige forhold i tiden indtil 1375. Det er ikke nye banebrydende tanker, der udmærker W.s værk, men derimod en omhyggelig og detaljeret udredning, hvilende på en udmærket metodisk skoling. På mangfoldige punkter føjes der nye træk til det billede, som tidligere fremstillinger har givet. Ikke mindst gælder dette forvaltningen. Hvor der fremsættes opfattelser, som afviger fra den tidligere forskning, gælder det enkelthederne: W. vil f. eks. ikke gerne betegne Knud Lavard som hertug; han er til-